

امر به معروف و نهی از منکر، نظارت مردمی

ویژه نوجوان ۲ (دبیرستان)

صالحین استان زنجان
www.SalehinZn.ir

فهرست

۳.....	امر به معروف و نهی از منکر، نظارت مردمی.....
۵.....	عزم همگانی (امر به معروف و نهی از منکر).....
۶.....	آثار اصلاح گرانه ی امر به معروف و نهی از منکر.....
۸.....	راهکارهای گسترش فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر.....
۱۶.....	توجه به نقش رسانه های ارتباط جمعی.....
۱۶.....	برخی مسایل قابل توجه در این راستا عبارتند از.....
۱۸.....	نقش نهاد آموزش و مراکز علمی.....
۱۸.....	در این فصول می توان به راه کارهای زیر اشاره نمود.....

امر به معروف و نهی از منکر، نظارت مردمی

گسترش و تعمیق این فریضه ی الهی در حقیقت نیازمند یک عزم ملی و همگانی است چنان چه در سوره ی لقمان آیه ی ۱۷ می-فرماید: **يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ اصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ**. براساس این کریمه الهی، در راه اجرای این فریضه، باید سختی ها و مصایب را تحمل کرد و صبر پیشه نمود...

انسان از قدیمی ترین روزگار حیات خویش، ملت واحدی بوده است و تنظیم روابط انسانی براساس وحدت اجتماعی، همواره از آرمانهای مقدس او می-باشد. در جوامع بشری، رشد و اجتماعی بودن، تکامل تدریجی داشته است «۱»، بنابراین فلسفه ی ارسال پیامبران الهی برای این است که با اختلافات، تعارضات، انحرافات و آسیب هایی که اجتماع بشری را تهدید می-کند، برخورد شود تا همواره جامعه ی انسانی در مسیر الهی خویش هدایت گردد. «۲» آن چه مهم به نظر می آید آن است که در یک جامعه ی الهی، کیفیت ارتباط سالم و حیات بخش و تضمین کننده ی سعادت جامعه باید براساس آموزه های الهی تبیین و تحقق یابد. بر این اساس برای ضمانت اجرای احکام اجتماعی در اسلام، دو راه کار مهم در نظر گرفته شده است: «یکی وجود سازمان حکومتی اسلام که موظف به حفظ شعار عمومی دین و حدود آنهاست و دیگری انجام فریضه ی امر به معروف و نهی از منکر، که بر تمام مسلمین واجب است.» «۳» جوامع بشری در طول تاریخ خود با مشکلات، انحرافات و آسیب های زیادی روبرو بوده اند، بنابراین راه کارهای

اسلامی برای معالجه ی این انحرافات و نابسامانیها براساس آموزه های قرآن کریم عبارتند از:

۱. گسترش تعلیم و تربیت دینی و تعمیم تبلیغات مذهبی
۲. وجود روحیه ی گذشت و ارفاق در محیط تربیت بدنی و انتظار یکسان از مردم نداشتن

۳. تعمیق و گسترش عنصر بصیرت و بینایی (قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي) «۴» (سوره ی یوسف، آیه ی ۱۰۸) در اندیشه ی اسلامی ارتباط مستمر بین آحاد جامعه با رهبری که براساس تقوا خواهد بود، می تواند در نهایت جامعه را به سمت فلاح و رستگاری و سعادت رهنمون گردد و اشکال عمده ی جوامع اسلامی چه در عصر امامت و چه در عصر غیبت امام زمان (علیه السلام) این بود که این ارتباط مستمر قطع گردیده است. لذا در چنین شرایطی است که امام (علیه-السلام) به عنوان یک مصلح حقیقی باید جامعه را بر مسیر اصلی سعادت خویش برگرداند. آن چنان که امام صادق (علیه السلام) در ذیل آیه ی ۲۰۰ سوره ی آل عمران می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» درمورد کلمه ی «رابطوا» می فرمایند: «در مصیبت ها صبر کنید و در فتنه ها پایدار باشید و با پیشوایان خود رابطه برقرار سازید.» «۵» در یک دیدگاه کلی، قابل توجه است که همه ی پیامبران الهی مکلف به تبلیغ دین بوده اند و تنها بعضی از آنها مکلف به تشریع و قانون گذاری بوده اند. لذا فریضه ی -

تصویر

مهم امر به معروف و نهی از منکر در اسلام همان حکم عملی و تشریعی مُبَلَّغ است و بنابراین وظیفه ای است مضاعف بر عنصر تبلیغ.

عزم همگانی (امر به معروف و نهی از منکر)

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ اصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ... عزم الامور به کارهایی گفته می شود که باید روی آن تصمیم و عزم داشت و به تعیین کارهای انسان از روی اراده است، اما در بعضی از کارها باید از قبل درباره ی آن فکر و مشورت کرد و سپس تصمیم گرفت.

اگر کاری مهم و اجتماعی باشد و بدون هماهنگی مستمر همگان حاصل نشود، می-گویند این کار عزم ملّی می طلبد، و امر به معروف و نهی از منکر، امری ملّی، مصمم و جزمی است که با عزم همه ی مردم همراه است. امر به معروف از جایگاه قدرت سخن گفتن است، نه سخنرانی و موعظه و اندرز یا مقاله نوشتن که این امور آسان و فراوان است، امر به معروف، صدور و دستور جلوگیری عملی از نارواییها زشتی هاست... لذا این بحث در کتب فقهی در مبحث جهاد آمده است... کسی که ندانسته گناه می کند مورد امر به معروف و نهی از منکر نیست بلکه باید او را به حکم شرعی آگاه نمود... اما کسی که فلان کار را عالماً و عامداً مرتکب می شود... در این جا باید از موانع قدرت برخوردار نمود و جلوی تبه کار را گرفت، چنین کاری نیازمند یک عزم ملّی است، از این رو به عنوان واجب کفایی مطرح است که مسؤولیت -

همگان را به همراه دارد. آیات دیگر در مورد عزم الامور:

* شوری/۴۳: وَ لَمَنْ صَبَرَ وَ غَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ. هر کس صبر کند و ببخشد، این عمل از عزم الامور است.

* آل عمران/ ۱۸۶: إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ. اگر صبر کنید و تقوا به خرج دهید، این خود از عزم الامور است. عزم عبارتست از: تصمیم قلبی بر گذراندن و فیصله دادن به کاری، ... پس هر کسی که به امری صبر کند، حتماً در عقد قلبی اش و محافظت بر آن جدیت دارد و نمی خواهد از آن صرف نظر کند و این خود از قدرت و شهامت نفس است.

آثار اصلاح گرانه ی امر به معروف و نهی از منکر:

این فریضه ی الهی به عنوان مهمترین و ارزنده ترین پدیده ی اجتماعی آثار و برکات اجتماعی و فردی بسیاری دارد که به برخی از آنها اشاره می کنیم:

۱. اجرای احکام و فرایض الهی (... بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ...)
۲. تحقق عدالت اجتماعی (... مَعَ رَدِّ الْمَظَالِمِ وَ مُخَالَفَةِ الظَّالِمِ و...)
۳. نوسازی جامعه (... بِهَا تُعَمَّرُ الْأَرْضُ) به وسیله ی امر به معروف و نهی از منکر سرزمین آباد می گردد.
۴. تثبیت حکومت اسلامی (... بِهَا... يَسْتَقِيمُ الْأَمْرُ...) به وسیله ی امر به معروف و نهی از منکر حکومت الهی مستقیم و تثبیت می شود.
۵. تحکیم امنیت اجتماعی (... بِهَا... تَأْمَنُ الْمَذَاهِبُ و... و يَنْتَصِفُ مِنَ الْأَعْدَاءِ...) راهها امن می گردد و از دشمنان انتقام گرفته می شود ...

۶. نزول خیر و برکت (پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم): لا تُزالُ أُمَّتِي بخیرٍ ما أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ؛ امت من تا زمانی که امر به معروف و نهی از منکر می کنند در خیر و برکت هستند).

۷. شکست جبهه ی نفاق (حضرت علی (علیه السلام): من نهی عن المنکرِ أَرْغَمَ اثْوَفَ الْمُنَافِقِينَ؛ کسی که نهی از منکر می کند بینی منافقین را به خاک می مالد...)

۸. گسترش راههای کسب حلال (...بِهَا... تَحُلُّ وَالْمَكاسب...؛ به وسیله ی آن کسب حلال می شود)

۹. تحقق مصلحت عمومی جامعه و طرد ناهلان (فَرَضَ اللَّهُ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ مَصْلَحَةً لِلْعُلُومِ وَ النَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ رَدْعاً لِلْسُفْهَاءِ) چنان چه امیرالمؤمنین (علیه السلام) را در جای دیگری در وصیت نامه به حسین (علیه السلام) می فرمایند: لتأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لتَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ او لیستعملن علیکم شرارکم قیدعوا خیارکم فلا یستجاب لهم یعنی آنانکه اگر شما امر به معروف و نهی از منکر را ترک کردید، دیگران ملکوت را به دست می گیرند و سیاست بازان وارد صحنه می شوند.

۱۰. تحقق اخلاقی الهی در جامعه.

یکی از آثار و برکات این فریضه ی الهی تحقق و گسترش اخلاق الهی در جامعه ی بشری است. لذا امیرالمؤمنین (علیه السلام) فرمودند: «إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ لَخُلُقَانِ مِنْ خُلُقِ اللَّهِ. وَ نِزَامُهُمَا مَا مَأْمُورٌ بِهِ مِنْ خُلُقِ اللَّهِ» (تخلفوا به اخلاق الله) چنان چه این

فريضة‌ی الهی ترک شود مشکلات بسياری برای جوامع انسانی پديد می آيد. ... فان الله سبحانه لم يلعن القرن المافى بين ايديكم الا لتركهم الامر بالمعروف و النهى عن المنكر فلعن الله سفهاء لركوب المعاصى و الحلماء (الحكماء) لترك التناهى... زیرا خدای سبحان، مردم روزگاران گذشته را از رحمت خود دور نساخت، مگر برای ترک امر به معروف و نهی از منکر، پس خدا بی خردان را برای نافرمانی و خردمندان را برای ترک بازداشتن ديگران از گناه، لعنت کرد... هم چنین حضرت اميرالمؤمنين (عليه السلام) آفات مهم ترک اين فريضة‌ی بزرگ الهی را چنین برمی شمارند: موجب سلطه‌ی بدان می شود (نامه ۷/۴۷)، سقوط و انحطاط اجتماعی را به همراه دارد (خطبه ۸/۱۲۹) و باعث نفی هویت و حیات انسانی می گردد (حکمت ۳۷۴ و ۴۷۵)

راهکارهای گسترش فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر

۱. اعتلای سطح بینش اجتماعی:

آگاهی بخشی و بالا بردن سطح معرفت عمومی جامعه درخصوص اهمیت و اجرای این فريضة‌ی الهی، یکی از عوامل مؤثر در تحقق این دستور الهی و از جایگاه والایی برخوردار است. چنان چه خداوند اجرای امر به معروف و نهی از منکر را از صفات مردان و زنان مؤمن و نیز موجب نزول رحمت خداوند و عین اطاعت حق می داند. (سوره ی توبه، آیه ی ۷۱) و نیز می‌فرماید: ... مردم باید امر به معروف و نهی از منکر کنند... و آمرین به-

معروف و ناهیان از منکر سعادت‌مند و رستگارانند. (سوره ی آل عمران، آیه ۱۰۴) توجه به نیازهای روانی انسان و نیازسنجی جامعه می تواند عامل مهمی در جهت، افزایش آگاهی های اجتماعی باشد. جامعه بشری با بهره گیری از حس جستجوگری انسان، تمایل به خوبی ها و نیکی ها و فضایل و مسایل اخلاقی، عفت، راستی و صداقت و حس خداجویی به عنوان نیازی فطری انسان و در نهایت با تحکیم ارتباط مؤثر با خداوند، می تواند به سعادت دنیوی و اخروی دست یابد.

۲. افزایش قدرت وجدان اجتماعی، قدرت جامعه و دولت اسلامی:

اسلام دارای نظام و قوانین خاصی است تا درستی راه جامعه و مسیر رسیدن به اهداف والای آن را تضمین نماید. اولاً نیروی بازدارنده درون انسان یعنی تقوای الهی می تواند نخستین ضمانت اجرایی باشد... وجدان دینی یا عامل بازدارنده درونی، همواره مراقب انسان است و او را وادار می دارد تا اسلام را جامعه ی عمل ببوشاند... ثانیاً قدرت حکومت عادل در جامعه اسلامی دومین ضمانت است زیرا حکومت اسلامی حفظ امنیت داخلی و خارجی را جزو وظایف اساسی خود می داند. ثالثاً نیروی امنیت اجتماعی، ضمانت دیگری است که فریضه ی امر به معروف و نهی از منکر از آن ناشی می شود و نقش مهمی در اعتلای معنوی جامعه دارد.

۳. ایجاد بسترهای اجتماعی مناسب برای الگوپذیری نسل جوان:

ارایه الگو و مسأله نقش پذیری از آنها یکی از مسایل مهم در تربیت انسان است چنان چه قرآن کریم پیامبر اسلام را به عنوان الگویی خوب برای سعادت

جامعه معرفی می نماید. معرفی الگوهای خوب و شایسته به جوانان، اثبات پوچی الگوهای نامناسب در حوزه اندیشه و رفتار اجتماعی، طرح الگوهای زنده در هدایت نسل جوان و ایجاد روحیه ی احساس مسؤولیت و توجه به معیارهای اخلاقی و معنوی جامعه می تواند نقش ارزنده ای در هدایت جامعه به سوی آرمانهای مطلوب انسانی باشد. به اعتراف روان شناسان تربیتی ویژگی نقش پذیری جوان از جمله امتیازاتی است که می تواند خیلی زود او را تحت تأثیر قرار دهد این حسّ والای تربیتی را امتناع نماید. در متون و روایات اسلامی شواهد بسیاری بر پذیرش حقایق از سوی جوانان و اشتیاق و آمادگی آنان برای قبول ارزشهای الهی وجود دارد که به برخی از آنها اشاره می شود: امام علی (علیه السلام) فرمودند: وَ إِنَّمَا قَلْبُ الْحَدَثِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أُلْقِيَ فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبْلَتَهُ. قلب جوان مانند زمین بکر است، هر بذری که در آن بکاری، قبولش می کند. امام صادق (علیه السلام) فرمودند: عَلَيْكَ بِالْأَحْدَاثِ أَسْرَعُ إِلَى خَيْرٍ بِرِ تَوْبَادُ كَهْ بِهْ سَوَى جَوَانِهَآ بِرَوَى زِيْرَآ أَنِهَآ حَقَاقِ رَآ زَوْدُ مِیْ پَذِیْرِنْدُ.

۴. رعایت موازین شرعی و اخلاقی در امر و نهی:

امام راحل در این خصوص می فرمایند: باید ایران یک مملکت اسلامی و همه چیزش اسلامی باشد، و روی موازین شرعی باید امر به معروف و نهی از منکر نمود... اشاعه ی فحشاء از بزرگترین گناهان کبیره است و هیچ کس حق ندارد هتک حرمت مسلمان و نقدی از ضوابط شرعیه نماید و فقط باید

به وظیفه‌ی نهی از منکر به نحوی که در اسلام مقرر است عمل نمایند...
باب امر به معروف و نهی از منکر از وجهه‌ی رحمت رحیمیه است، پس امر
به معروف و ناهی از لازم است که به قلب خود از رحمت رحیمیه بچشاند و
نظرش در امر و نهی، خودنمایی و خودفروشی و تحمیل امر و نهی خود
نباشد زیرا که اگر با این نظر مشی کند، منظور از امر به معروف و نهی از
منکر که حصول سعادت عباد و اجرای احکام الله در بلاد است، حاصل نشود.

۵. استفاده صحیح از ابزارها و کیفیت بخشی نقش رسانه های تبلیغی:

بهره گیری مشروع از ابزار تبلیغ، وظیفه‌ی سنگینی است که به دور رکن
مهم در شخصیت مبلغ دینی نیازمند است: اولاً آگاهی و اطلاع وسیعی می
خواهد. (رکن آگاهی) ثانیاً قدرت و امکان می طلبد (رکن قدرت و توانایی و
امکان عمل) امکان دست یابی به قدرت از نظر فقههای شیعه به عنوان شرط
وجود در امر به معروف و نهی از منکر تلقی می شود نه شرط وجوب یعنی
آن که باید امکان قدرت را به دست آورد. کیفیت بخشی به نقش رسانه های
ارتباطی و تبلیغی، خود از عوامل مهم در بهره گیری از این ابزارهای مؤثر
است. بدیهی آن که این گونه وسایل ارتباط جمعی باید به گونه ای عمل
کنند که زمینه های تحریک تمایلات نفسانی در سطوح مختلف مردم بوجود
نیاید و برای تحقق این مهم لازم است که هر چه بیشتر رسانه های جمعی و
ارتباطی تحت کنترل و ارزشیابی مستمر و نظارت نخبگان امور تربیتی و
مذهبی قرار گیرند تا از ظرفیت های موجود این رسانه ها حداکثر بهره
برداری به عمل آید.

ع. شیوه شناسی و روش های تبلیغی مؤثر:

طبیعی است که بهره گیری از شیوه های انسانی، الهی و مشروع و سازگار با اندیشه-ی ناب اسلامی می تواند تأثیر بسزای در تحقق و گسترش فریضه‌ی الهی امر به معروف و نهی از منکر داشته باشد. چنان که توصیه ی پیامبر اکرم و سایر ائمه ی اطهار (علیهم السلام) نیز تأکید بر روش های اصولی بود، آنجا که «معاذبن جبل» را برای هدایت و دعوت مردم یمن گسیل می داشت فرمودند: یا معاذ یَسِّرْ وَ لَا تُعَسِّرْ، بَشِّرْ وَ لَا تُنْفِرْ، ای معاذ سهیل بگیر و سخت گیری مکن، بشارت ده و نفرت و بیزاری از اسلام ایجاد مکن. همه ی امامان شیعه بویژه امام حسین (علیه السلام) نیز پیوسته از روشهای مهم تبلیغ در اسلام که عبارت از: تبشیر و تپذیر و پرهیز از تنفیر است با بهترین شیوه بهره می گرفتند. سیره‌ی ائمه ی معصومین (علیهم السلام) در تبلیغ آن بد که به طور عمده نظارت اجتماعی رسمی و غیررسمی خود را از طریق ابلاغ و آموزش آموزه های دینی و تبیین ارزشهای الهی و انسانی و درونی کردن آنها به مرحله ی اجرا درآورد تا در جامعه ی اسلامی تحولی ساختاری ایجاد شود و در این مسیر همواره در برخورد با ناهنجاریهای اجتماعی، روشی آموزشی و تربیتی، هدایت گرانه دل سوزانه، آزادمنشانه و مهربانانه داشتند.

الف: روش برخورد مستقیم و غیرمستقیم: امر به معروف و نهی از منکر شیوه شناسی قابل تصور در دو نوع شیوه است که: یکی روش مستقیم و دیگری روش غیرمستقیم و غالباً روش غیرمستقیم کار سازتر است، روش مستقیم همان تبلیغ ظاهری به وسیله ی گفتار و امثال آن می باشد، روش غیرمستقیم

آن است که عامل باید خود عامل به آن چه معتقد است باشد. چنان چه در حدیث آمده است: **كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ اَلْسِنَتِكُمْ**، مردم را به غیر زبانتان به سوی حق دعوت کنید. قابل توجه است که در برخوردها باید روش و متد رویارویی را شناخت، به خصوص آنکه در مسایل تربیتی و روان شناختی باید روان شناسی صحیح تربیتی را ملحوظ داشت تا تلاشهای سازنده به نتیجه رسد.

ب: روش دادن شخصیت و جلب اعتماد: چنان چه امر و ناهی بتواند ابتدا به شخصیت افراد احترام گذارد و با ظرافت خاص در جذب آنها مهارت خود را نشان دهد، مردم به سوی او جلب خواهند شد. در همین رابطه حضرت امیر (علیه السلام) می فرمایند: **قُلُوبُ الرِّجَالِ وَ حَشِيَّةُ فَمَنْ تَأَلَّفَهَا أَقْبَلَتْ عَلَيْهِ**. دل های مردم وحشی است، پس هرکس که آن قلوب را جذب کند به او روی خواهند آورد.

ج: روشهای برخورد متناسب با ظرفیت مخاطب: یعنی با هرکس به اندازه ی فهم و ادراک او سخن گفت نه کمتر و نه بیشتر، چنانچه رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) نیز فرموده اند: **أَنَا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ**

د: روش توجه به ظرفیت های روانی: وضعیت مخاطب و توجه به جهات عاطفی او زمینه را برای پذیرش امر و نهی هموار می سازد. چنان چه امیرالمؤمنین (علیه السلام) فرمودند: **إِنَّ لِلْقُلُوبِ شَهْوَةً وَ إِقْبَالَاً وَ إِدْبَاراً فَاتُوهَا مِنْ قَبْلِ شَهْوَتِهَا وَ إِقْبَالِهَا فَإِنَّ الْقَلْبَ إِذَا أُكْرِهَ عَمِيَ هَمَانَا قُلُوبَ،** برای قبول -

نمودن نصیحت، روی آوردنی و پشت کردنی دارند، پس در مواقع پذیرش آنها را دریابید، زیرا اگر قلوب نسبت به چیزی اکراه داشته باشند، در آن مورد کور بوده، چیزی را نمی بینند. یا در جای دیگری می فرمایند: انَّ للقلوبِ إقبالاً و إدباراً فإذا أقبلتْ فاحملوها على التَّوْفَلِ و إذا أدبرتْ فاقْتَصِرُوا بِهَا عَلَى الْفَرَائِضِ. همان برای قلوب اقبال و ادیاری هست، هرگاه قلب حالت پذیرش دارد، می تواند او را به انجام مستحبات وادار کنید ولی هرگاه حالت آمادگی نداشت فقط به انجام واجبات اکتفا کنید.

خ: روش برخورد مؤدبانه: سخن گفتن و نصیحت کردن چنان چه از دایره‌ی ادب و نزاکت خارج شود چه بسا اثرات سوئی خواهد داشت ما مأموریم به برخورد صحیح و منطقی، چنان چه خدای کریم می فرماید: ادفع بالتی هی احسن... و یا در آیات ۳۴ سوره ی فصلت، ۱۰ سوره ی مزمل، ۶۳ سوره ی فرقان و ۱۸ و ۱۹ سوره ی نازعات نیز به همین مهم تأکید شده است. بنابراین راهنمایی مخاطب با شیوه‌ی ذکر جنبه‌های عقلی یا حکمت و یادآوری جنبه‌های عاطفی یا موعظه و استفاده از شیوه‌های مناظره علمی گوناگون می تواند تأثیرات به سزایی داشته باشد.

ه: روش بهره‌گیری از شیوه‌های زیربنایی: قابل توجه است که در مبحث شیوه‌شناسی در مسأله‌ی نظارت عمومی جامعه در قالب امر به معروف و نهی از منکر بهره‌مندی از شیوه‌های روبنایی و بویژه، زیربنایی بسیار قابل توصیه است. در شیوه‌های روبنایی کنترل ظاهر جامعه و امر به معروف و -

نهی از منکر زبانی مورد توجه قرار می گیرد اما در شیوه های زیر بنایی توجه به ساختارهای اجتماعی جامعه مدنظر است. بنابراین برنامه ریزی فرهنگی از جهتی و برنامه ریزی های اقتصادی از جهت دیگر می تواند زمینه های مناسبی را برای تحقق اهداف امر و نهی به وجود آورد. یکی: تربیت خانوادگی و تربیت صحیح فرزندان دوم: رعایت معیارهای جاذبه و دافعه یا جذب و دفع صحیح، عقلانی و مشروع سوم: کنترل غریزه جنسی با ازدواج و: شیوه ی تشویق و اهدای جایزه: در جذب مخاطبین نوجوان به خصوص این شیوه بسیار کار گشا و سازنده است. به عنوان مثال به خاطر ای از زندگانی شهید بزرگوار مرحوم آیه الله سعیدی اشاره می کنیم: گفته شده است که وی در پایگاه بسیج موسی بن جعفر (علیه السلام) جوانان و نوجوانان را برای امر به معروف و نهی از منکر بسیج می کرد. برنامه ی او در این امر الهی به این صورت بود که هر نوجوان و جوان در طول روز و یا هفته، مواردی را که به امر به معروف و نهی از منکر می پرداخت، بر صفحه ی کاغذ می نوشت و به نزد مرحوم سعیدی می برد تا ضمن رهنمودهای لازم، گزارش کار خود را نیز تقدیم او نماید... آن بزرگوار در بسیاری از موارد ضمن تقدیر از این نوجوانان و جوانان به آنان جایزه می داد و تکریم می نمود.

۷. اصلاح ساختارها و راه کارهای ایجابی و سلبی:

دگرگون سازی و اصلاح ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و اقتصادی جامعه براساس آموزه های اسلامی می تواند از اساسی ترین راه کارها تحقق

امر و نهی الهی به حساب آید. فقهای بزرگ اسلام معتقدند که در تحقق این فریضه ی الهی، آحاد مردم موظفند که از جایگاه قدرت جلوی زشتی ها را بگیرند. لکن آن بخش های حساس اجرای این فرمان الهی مانند ضرب و جرح به دست هیأت حاکمه است و بخش های اعتراض آمیز آمرانه ی آن به عهده عزم ملی است... و نیز این فریضه با حدّ و تعذیر فرق جوهری دارد، در امر به معروف به انجام کار فرمان می دهند و در نهی از منکر، جلوی کار زشت را می گیرند و به عامل می گویند: این کار خوب را انجام بده یا فلان کار بد را نکن، ولی در حدّ و تعذیر، شخصی بزهکار را تنبیه می کنند که چرا فلان کار قبیح را مرتکب شدی؟ از این رو چنین کاری به عهده ی مسؤولان قضایی شرعی است، برخلاف امر به معروف و نهی از منکر که وظیفه ی همگان است... لذا این کار یک عزم ملّی می طلبد.

توجه به نقش رسانه های ارتباط جمعی

برخی مسایل قابل توجه در این راستا عبارتند از:

انجام هماهنگی های لازم رسانه های ارتباط جمعی با یکدیگر جهت تقویت این فریضه ی الهی

ارایه و تبلیغ چهره های موفق و الگو

معرفی مراکز علمی موفق، تهیه ی فیلم ها و برنامه های مستند از نحوه ی تأثیرات مثبت انجام این فریضه ی الهی

ارایه دیدگاههای واحد و ایجاد وحدت رویه در این خصوص
ارایه ی شعارها و ضرب المثل های مثبت
تهییج احساسات عمومی مردم نسبت به پاس داشت ارزشها
توجه به فعالیت های ویرانگر دشمن و مسأله ی تهاجم فرهنگی
ایجاد پوشش رسانه ای مناسب به منظور رفع مظاهر غیراسلامی از محیط
جامعه اسلامی
تشریح و تثبیت تواناییهای بالقوه و بالفعل نسل جوان در پاس داشت این
فریضه ی الهی
تبیین جایگاه والای این فریضه در فرهنگ اسلامی
ترغیب مردم و مدیران نظام به ایفای نقش فعال در به سازی معنوی محیط
کار و جامعه
انعکاس اخبار مستمر و صحیح پیرامون گزارش های ناهنجاریها و انحرافات
اجتماعی و اخلاقی و ریشه یابی آنها در فرهنگ غربی و هشدار به آحاد
جامعه ی اسلامی
تهیه مقدمات و برگزاری مناظرات علمی، فرهنگی و هنری بین کارشناسان
با گرایشات مختلف و فراگیر کردن فرهنگ نقد و بررسی درخصوص اجرای
این فریضه ی الهی

آموزش مراحل و کیفیت امر به معروف و نهی از منکر
توصیه و انتقال مفاهیم، ارزش ها و ضوابط اسلامی با روشهای علمی و
جذاب هنری به توده های مردم
تقبیح مدگرایی افراطی و تشریح آثار و پیامدهای فرهنگی و اجتماعی آن و...

نقش نهاد خانواده:

تدابیر عملی در این خصوص عبارتند از:
توجیه و آموزش خانواده ها
تقویت باورها و اعتقادات دینی و تأیید و تشویق نوجوانان و جوانان
استفاده از شیوه های تبلیغی مؤثر
معرفی الگوهای اسلامی و تشویق و تجلیل از ممتازین در احیای این فریضه

نقش نهاد آموزش و مراکز علمی:

در این خصوص می توان به راه کارهای زیر اشاره نمود:
برگزاری نشستهای علمی در مراکز آموزشی با هدف تقویت روحیه ی اعتماد
به نفس و عزت نفس در بین پسران و دختران جوان
جلوگیری از تکالیف تحمیلی توأم با خشونت و بدرفتاری در مراکز آموزشی
آموزش کیفیت و شیوه های صحیح نهادینه کردن ارزشهای الهی در خانواده،
در محیط کار و آموزش در مراکز تفریح و ورزش
پرهیز از تحمیل عقاید و ارزشها بدون استدلال و رعایت شخصیت و حقوق
الهی جوانان در جهت فراهم آوردن فضایی علمی و صمیمی
آموزش و توجیه متخصصان و فعالان در عرصه ی تهیه ی برنامه های
کلان توسعه اجتماعی
ضرورت وجود یک برنامه ی جامع فرهنگی و ...

نقش نهاد اقتصادی

هم سویی همه ی دستگاه های اقتصادی زیربط در ارایه ی محصولات و مدل های بومی که موجب تحکیم و تثبیت این فریضه ی الهی در عرضه ی فرآورده های اقتصادی بومی می باشد.

بررسی آثار و پیامدهای مثبت و منفی پروژه های اقتصادی و برنامه های کلان توسعه بر فرهنگ عمومی

انعکاس مناسب و مستمر اخبار و گزارش های اقتصادی و میزان تأثیر آنها بر ایجاد ناهنجاریهای اجتماعی به توده های مردم از طریق رسانه ها و تحلیل ریشه ای این مسایل و ارایه راه کارهای مقابله با توسعه ی انحرافات اجتماعی و اخلاقی جامعه

تجلیل و تشویق از اشخاص حقیقی و حقوقی در عرصه ی مسایل اقتصادی که متناسب با ارزشهای اسلامی جامعه و تحقق عینی این فریضه ی الهی حرکت می کنند.

برنامه ریزی، اولویت بندی و برخورد با متخلفین که طرحها و تولیدات اقتصادی آنان اثرات مخربی بر فرهنگ عمومی جامعه و کم رنگ کردن این فریضه ی الهی در بر دارد (تولیدکنندگان، توزیع کنندگان و...)

ممنوعیت تولید و عرضه ی تولیداتی که مروج مفاسد اجتماعی است مثل تولید و عرضه ی البسه ی غیراسلامی و ترویج-کننده فساد اخلاقی و ابتذال، ممنوعیت از استفاده عکس ها، تصاویر، نقش ها و طرحهای مروج بی بند و باری در تولیدات اقتصادی و...

انتشار نشریات اختصاصی در مراکز و نهادهای اقتصادی با گرایش فرهنگی و دینی برای تلاش در جهت جامعه پذیری و فرهنگ سازی مدل های توسعه اقتصادی با مبانی و روشهای اسلامی.

منابع :

۱. طباطبایی، مرحوم علامه محمدحسین: تفسیرالمیزان، ترجمه فارسی، ج ۴، ص ۱۵۶
۲. همان، ص ۱۵۹
۳. همان، ص ۱۶۷
۴. همان، ص ۲۰۴
۵. طباطبایی، مرحوم علامه تفسیرالمیزان، ترجمه فارسی، ج ۴، ص ۲۰۴